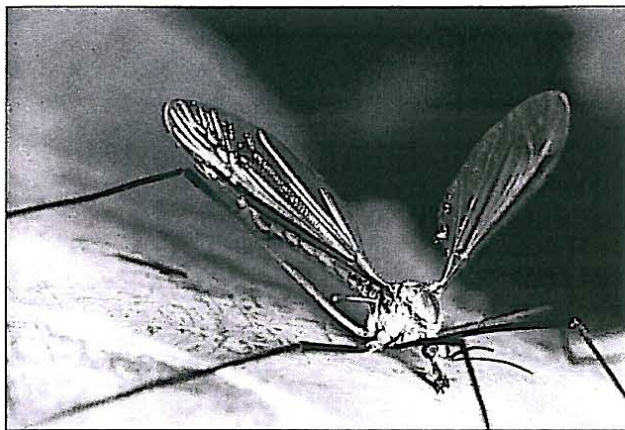

HARKRANKAR OCH HÅRMYGGOR

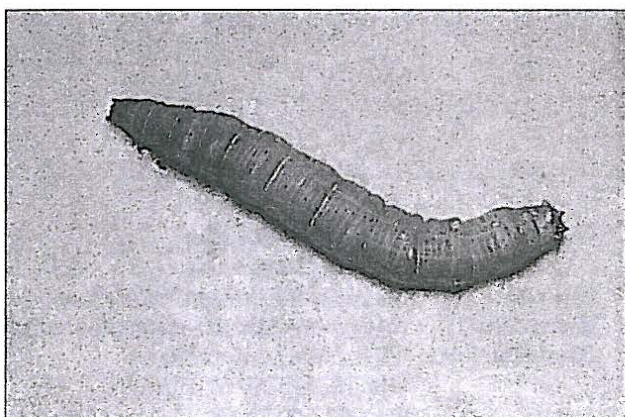
Larver av harkrankar och hårmyggor lever i jorden och kan uppträda som skadedjur på olika trädgårdsväxter på friland och i växthus, men skadorna är sällan av större ekonomisk betydelse. De är vanligen nedbrytare som medverkar i omsättningen av dött organiskt material.

HARKRANKAR

Till familjen harkrankar, Tipulidae, hör våra allra största myggor. Trots sitt kanhända skräckinjan-

Kärrharkrankens hona kan bli upp till 2,5 cm lång, hanen blir betydligt mindre.

Harkrankens larv saknar ben och har ett litet huvud. Baktill finns en krans av utåtriktade flikar.

gande yttre är de fullbildade harkrankarna helt harmlösa för oss människor; de suger inte blod utan lever av nektar och växtsaft. En del arter kan dock uppträda som skadegörare under vissa förhållanden. Larverna lever i jorden och skadar framför allt växternas underjordiska delar. Harkrankarna är långt ifrån några sällsyntheter, men "normalförekomst" tycks sällan medföra någon märkbar skadegörelse. De största populationerna förekommer på gräsbevuxen mark, t.ex. vallar, gräsmattor och golfbanor, där skadorna kan bli påtagliga vid massförekomst. Många grödor som odlas efter t.ex. vallbrott kan också få betydande skador. Svåra angrepp är dock sällsynta, men mer omfattande härjningar förekom t.ex. i västra Götaland på 1950-talet. Skadorna var värst på mulljordar under år då sena vårar följdes av regniga sensomrar och höstar.

Biologi och utseende

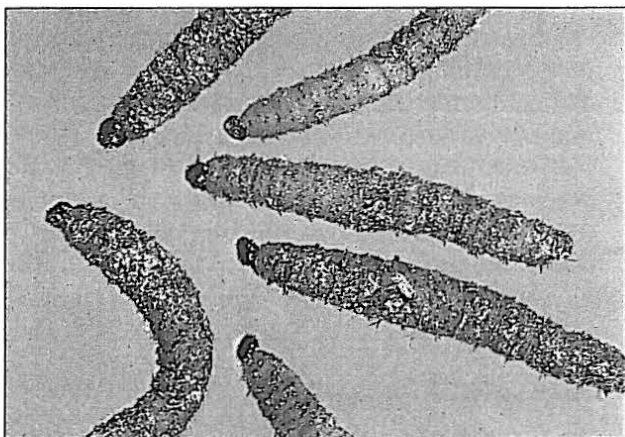
Av de arter som betraktas som skadegörare tycks kärrharkranken, *Tipula paludosa*, vara den viktigaste, och den får därför tjäna som exempel i det följande. Kärrharkranken är allmän över hela landet och har en generation per år. Vuxna djur kan synas under en stor del av sommaren, men förmodligen kläcks merparten under sensommaren, fr.o.m. slutet av juli. Strax efter svärmning och parning börjar honan lägga de ovala, svarta och ca 1 mm långa äggen. Äggläggningen sker företrädesvis på fuktig, oslagen gräsmark, där honan sticker ned små grupper av ägg i sprickor strax under markytan. Honan kan lägga flera hundra ägg, som kläcks efter drygt två veckor. De små, grå larverna hinner sedan bli knappt halv vuxna under hösten, och gör vanligen ingen märkbar skada under denna tid. På våren, när larverna återigen blir aktiva, är de glupska och mångdubblar sin vikt innan de blir fullvuxna och förpuppar sig i jorden. Det är alltså främst under våren och första halvan av sommaren som eventuell skadegörelse sker. Larverna lever i jorden men kan under varma, fuktiga nätter gå upp till ytan och bita av eller sarga stjälkar och

lågt sittande blad. Ibland drar de också ned avbitna växtdelar i sina gångar. Den fullvuxna larven är 3–4 cm lång och lerfärgad med brunsvart huvud. Puppen är gulbrun, 2–3 cm lång och rörlig. Efter en till två veckor kläcks pupporna, som innan dess har krupit uppåt så att en bit av puppan befinner sig ovan jord.

HÅRMYGGOR

Hårmyggorna, fam. Bibionidae, är små till medelstora, ganska robusta, mer eller mindre håriga myggor. Hårmyggorna kan vid hastigt betraktande se ut som flugor, eftersom antennerna är relativt korta. De aktuella arterna flyger på våren, långsamt och med nedåthängande ben, och de tros ha en betydande roll som pollinerare. Larverna blir som fullvuxna ca 2 cm långa, lergrå och fotlösa såsom harkrankslarverna, men de har däremot ett väl avgränsat huvud.

Två vanliga arter är trädgårdshårmyggan, *Bibio hortulanus*, och gräshårmyggan, *Dilophus febrilis*, som är ca 1 cm långa som fullbildade, den sistnämnda är något mindre. Färgen är svart, frånsett trädgårdshårmyggans hona som har gulröd bakkropp.

Hårmyggans larver saknar ben, har ett tydligt svart huvud och vårtlika utskott på kroppslederna.

Åtgärder mot harkrankar och hårmyggor Kulturåtgärder

Gräsytor bör hållas kortklippta under augusti–

september, vilket gör dem mindre attraktiva som ägglägningsplatser. I engelsk litteratur rekommenderas ibland extra kvävegivor för att öka plantornas tillväxt och därmed motståndskraft. På gräsmattor och golfgreenar har man använt en fångstmetod som innebär att man vattendränkar utsatta partier på kvällen och sedan täcker med presenningar, för att följande morgon samla in och oskadliggöra ”skörden” från markytan.

Om man odlar upp tidigare gräsbevuxen mark och befarar angrepp av harkrankar bör marken plöjas upp innan den huvudsakliga ägglägningsperioden, och helst hållas bar en tid. Vid vårbearbetning bör man undersöka förekomsten av harkrankslarver, och om de är talrika bör man hålla marken ogräsfri och avvakta med sådd/plantering till dess att larverna har förpuppats. En väletablerad gröda är mindre känslig än en som såtts för djupt eller för tidigt i en undermålig såbbädd.

Undvik att ta in jord från gräsbevuxen mark i växthus.

Biologisk bekämpning

Biologisk bekämpning har med gott resultat använts mot harkrankslarver i Holland och Tyskland. I Holland har man använt bakterien *Bacillus thuringiensis* var. *israelensis* och i Tyskland den insektsparasitära nematoden *Steinernema feltiae*.

Litteratur

- Gratwich, M. 1992. *Crop pests in the UK*. Collected edition of MAFF leaflets. Chapman & Hall.
- Jørgensen, J. 1982. *Havebrugszoologi for have og landskab*. DSR Forlag.
- Tullgren, A. 1929. *Kulturväxterna och djurvärlden*. Albert Bonniers Förlag.

Text: David Stephansson
Västertorg 5 A
752 43 Uppsala

Juni 1995

Illustrationer: Karl-Fredrik Berggren

Faktabladerna kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU. Tel: 018-67 23 47

© Sveriges lantbruksuniversitet ISSN 0281-8566

Ansvarig utgivare och redaktör:

Maj-Lis Pettersson

E-post: Maj-Lis.Pettersson@ekol.slu.se

Hemsida: <http://www.slu.se/vaxtskyddtradgard>

Distribution: SLU Publikationstjänst
Box 7075, 750 07 Uppsala
Tel: 018-67 11 00

E-post: publikationstjanst@slu.se